

CLC Arnhem PO:
**Verbinden
Inspireren
Ondersteunen**

CLC MAGAZINE

- 3 Voorwoord
Verbinden, inspireren, ondersteunen
- 4 Onderwijsbestuurders over CLC Arnhem PO
'Het is de motor achter de boot'
- 8 Werkwijze programmamanagers
Zorgen dat iedereen dezelfde taal spreekt
- 11 Stapsgewijs
CLC Arnhem PO als organisatie
- 14 Kunst, Cultuur & Maakonderwijs
'Cultuureducatie zorgt voor verdieping en verrijking van het onderwijs'
- 18 Routekaart
Werken aan brede ontwikkeling
- 20 Leren & Lesgeven met ict
'Het gaat bij ict niet alleen om nieuwe middelen, maar ook om een nieuwe werkwijze'
- 23 Bewegen, Gezondheid & Sport
'Als kinderen even de klas uit zijn, kunnen ze zich daarna beter concentreren'
- 28 Natuur, Duurzaamheid & Klimaat
'Een gezonde natuur is een voorwaarde voor ons eigen leven, nu en in de toekomst'
- 32 MakerCosmos
'Maakonderwijs stimuleert niet alleen technische vaardigheden, maar ook creativiteit en innovatief denkvermogen'
- 34 Duurzame Arnhemse Scholen (DAS)
'Het is meer dan een programma; het verbindt scholen met duurzaamheidsinitiatieven in onze stad'

Dit magazine is een uitgave van Stichting CLC Arnhem PO – januari 2026.

Redactie: Jutta Groosman-Soeroredjo

Tekst: Willem Claassens

Grafisch ontwerp: Superpulp, Arnhem

Foto's: Frank Myszka (cover), Niek Michel (p. 14-17), G. Perez (p. 18-20),

Martijn van den Oever, Jesse Wensing (p. 21-25), Susanne Reuling, (p. 26-29)

Overname beeld & tekst alleen in overleg met de uitgever.

Aan de inhoud van dit magazine kunnen geen rechten worden ontleend.

Bij CLC Arnhem PO zetten we ons elke dag in om onderwijsprofessionals te verbinden, te inspireren en te ondersteunen. Samen met de scholen en onze partners werken we voortdurend aan een netwerk waarin kennisdeling en samenwerking centraal staan – de afgelopen jaren hebben we al veel bereikt, en daar mogen we trots op zijn!

Hoe kunnen we onze leerlingen en (aankomende) leerkrachten het best voorbereiden op de toekomst? En hoe kunnen we scholen ondersteunen in het verduurzamen van ontwikkelingen en innovatie? Om antwoord te geven op deze vragen hebben Flores Onderwijs en Delta Scholengroep in 2019 de handen ineen geslagen en stichting CLC Arnhem PO opgericht. En ook voor 2019 werd er al intensief samengewerkt. Want samen doen we het beter en kunnen we meer.

CLC Arnhem PO is de innovatie en onderzoekshub van Delta Scholengroep en Flores Onderwijs. Samen met de scholen en onze partners in de stad zoeken we de beste manier om onze leerlingen zo goed mogelijk voor te bereiden op hun toekomst, met de focus op de brede ontwikkeling van kinderen en vakbekwame leerkrachten.

In dit magazine blikken we terug op wat we samen hebben bereikt en hoe onze gezamenlijke inspanningen en programmatische aanpak leiden tot projecten die het onderwijs op onze scholen versterken. We laten zien wie we zijn, wat ons drijft en hoe we met elkaar bouwen aan brede ontwikkeling en kwalitatief goed onderwijs voor alle kinderen in onze rijke leeromgeving.

Onze missie is eenvoudig: samen leren, samen groeien. Door krachten te bundelen maken we het verschil – voor leerkrachten, scholen en vooral voor de leerlingen. Dit magazine geeft een inkijkje in onze gezamenlijke reis en biedt hopelijk ook nieuwe ideeën en inspiratie voor de toekomst.

Dank aan iedereen die hieraan heeft bijgedragen. Laten we blijven samenwerken en elkaar blijven inspireren!

De programmamanagers van CLC Arnhem PO

Jorik van der Hoeven, Kars Deutekom, Tineke Hiddink & Jutta Groosman

Onderwijsbestuurders over CLC Arnhem PO:

‘Het is de motor achter de boot’

CLC Arnhem PO is opgericht door Flores Onderwijs en Delta Scholengroep, en werkt nauw samen met De Onderwijsspecialisten. Hoe kijken de bestuurders van deze drie onderwijsinstellingen naar de stichting? Sylvia Veltmaat, Peter Dooijeweerd en Hennie Loeffen gaan in op de uitdagingen, vergezichten en mooie voorbeelden van CLC Arnhem PO. ‘Samenwerking is soms best tijdsintensief, maar het levert vaak veel op en zorgt voor de nodige motivatie.’

‘Samenwerking is soms best tijdsintensief, maar het levert vaak veel op en zorgt voor de nodige motivatie.’

Het begon ooit allemaal met CLC Arnhem, nog zonder de toevoeging ‘PO’. Dat was van 2009 tot 2019 een hub waar naast primair onderwijs ook het voortgezet onderwijs en wetenschappelijk onderwijs samenkwamen met partners uit de stad. ‘Maar er was nog geen echte bestuurlijke doorzettingsmacht’, vertelt **Sylvia Veltmaat**, voorzitter van het College van Bestuur bij Flores Onderwijs. ‘Dat kwam omdat het een vergadercyclus was vanuit de staf van de schoolbesturen. Er was veel ambitie, maar het lukte ondanks convenanten niet om de grote plannen die we hadden in de praktijk te verzilveren.’ Een aantal partijen stapten uit de samenwerking, zoals het voortgezet onderwijs. Hierdoor kon de focus gelegd worden op primair onderwijs. Sylvia: ‘Daar was iets te doen op het gebied van de brede ontwikkeling van kinderen, dus daar zijn we vol voor gegaan.’

In 2019 richtten Flores Onderwijs en Delta Scholengroep stichting CLC Arnhem PO op. Er werd een nieuwe functie in het leven geroepen: de programmamanager. ‘We kozen ervoor om op een specifieke manier te gaan werken’, zegt **Peter Dooijeweerd**, voorzitter van het College van Bestuur bij Delta Scholengroep. ‘Met de methode Programmatisch Creëren werden de programmamanagers getraind in een werkwijze die ingezet kan worden bij alle thema’s, of het nu over sport of over kunst gaat. Deze methode helpt om doelen helder te krijgen en om betere afspraken te maken. Er wordt gedacht vanuit de programmalijn. Al vroeg in het proces stellen we de vraag: wat willen we bereiken en wat betekent dat.’ Sylvia: ‘We moeten begrijpen waar we het inhoudelijk over hebben, zodat scholen begrijpen wat er te halen valt en hoe dit hun schoolcurriculum kan verrijken. We doen het met de scholen én voor de scholen. De programmamanagers halen de goede vragen op bij scholen en zorgen voor de connectie tussen scholen en partners.’

Naast Flores Onderwijs en Delta Scholengroep is ook De Onderwijsspecialisten betrokken bij CLC Arnhem PO, al werkt deze onderwijsinstelling wel met eigen programmamanagers. ‘Het is niet dezelfde constructie’, legt **Hennie Loeffen** – bestuurder bij De Onderwijsspecialisten – uit. ‘Wij zitten met onze scholen in een grote regio, van de Duitse grens tot Veendaal, met Arnhem als een van de werkgebieden. Maar we werken veel met CLC Arnhem PO samen en die verbinding wordt steeds sterker.’

ONMISBARE SCHAKEL

Volgens Peter is CLC inmiddels een onmisbare schakel in de ambitie van brede ontwikkeling van kinderen. 'Het is echt de motor achter de boot', zegt hij. De programmalijnen van CLC zijn nodig, omdat onderwijs niet alleen over rekenen en taal gaat, vult Sylvia aan. 'Het gaat ook over andere talenten ontdekken bij jezelf. Voor geluk en welzijn, en dat de leerlingen een stap kunnen zetten naar de samenleving.' Hennie sluit zich daarbij aan. 'We willen uiteindelijk het onderwijs versterken en dat draait niet alleen om de basisvaardigheden. Daarbij zoeken we contact met het werkveld, via partners als de HAN, het Natuurcentrum en de gemeente. Dat is de lijn naar buiten.' Door hetzelfde thema samen op te pakken met andere organisaties draagt dat bij aan verbreding en verdieping, vindt Hennie. Al zijn er ook verschillen. 'Wij zijn van het speciaal onderwijs, waardoor de keuze in doelstelling soms net anders kan zijn. Maar de meerwaarde van CLC is dat we leren van elkaar. Op alle vlakken: zowel inhoudelijk met de thema's, als de omgang met partners.'

TROTS

Waar zijn de drie bestuurders trots op, kijkend naar CLC Arnhem PO? Sylvia noemt de subsidie die is binnengehaald voor Techkwadraat, een initiatief dat technologieonderwijs een sterke impuls geeft. Ook ziet ze dat er een echte samenwerkingscultuur aan het ontstaan is, bijvoorbeeld bij Kunst, Cultuur & Maakonderwijs. 'Er is veel ontmoeting, mensen zoeken elkaar echt op. Steeds meer scholen weten de weg.' Dat is belangrijk, omdat scholen in de dagelijkse praktijk vaak naar binnen trekken, zo is haar ervaring. 'Als de ene school een mooi project heeft, leert een andere school daar vaak niet van. Ze proberen het wiel opnieuw uit te vinden en dan moet het ook nog eens meteen helemaal goed zijn.'

Peter is – als oud-gymnastiekleraar niet heel verrassend – onder andere zeer te spreken over het model '2+1+2'. Dit draait om 5 uur beweging op een dag: 2 uur op school, 1 uur in de pauzes en 2 uur bij naschoolse activiteiten. 'Er is geen andere stad die dit zo goed voor elkaar heeft. Andere gemeentes komen hier kijken hoe we dat doen. We hebben het in zes jaar opgebouwd, een Arnhems model voor beweging.' Daarnaast ziet hij dat ook Kunst, Cultuur & Maakonderwijs al flinke stappen maakt, in samenwerking met Rozet. 'Het heeft nu echt een plek in het onderwijs, met binnenschoolse en buitenschoolse activiteiten.' En ook Natuur, Duurzaamheid & Klimaat begint lekker te lopen. 'Heel relevant. Ik ben heel trots dat we dit thema zo dicht bij jonge kinderen krijgen.'

Hennie toont zich erg enthousiast over de samenwerking met het Arnhemse dansgezelschap Introdans. 'Met hen hebben we prachtige voorstellingen gemaakt. Kunst wordt daadwerkelijk onderdeel van het onderwijs, doordat Introdans ook docenten stimuleert en ondersteunt.'

'Er is veel ontmoeting, mensen zoeken elkaar echt op. Steeds meer scholen weten de weg.'

UITDAGINGEN

Daar ziet Hennie ook nog wel een ontwikkelpunt. 'Op het moment dat je zulke mooie dingen doet zoals met Introdans, moet je bedenken: kunnen we niet samen optrekken met andere onderwijsinstellingen? Soms gebeurt dat, soms niet. We kunnen met CLC en de Onderwijsspecialisten nog alerter en meer verbindend zijn.' Ook vanwege de inclusie, betoogt hij. 'We willen kinderen samen op laten groeien. Daarbij kijken we waar regulier en gespecialiseerd onderwijs samen kan gaan.'

Peter verwacht dat het een uitdaging blijft om in de toekomst goede professionals voor CLC Arnhem PO op te leiden. 'De programmamanagers zijn onmisbaar geworden voor de inhoud en het proces. Ze geven soms ook trainingen aan medewerkers op scholen. Dat kan nog weleens een vraagstuk worden als we meer programma's krijgen en een aantal ook een volgende loopbaanstap maakt. Dat vervang je niet zomaar even. Maar het is ook een groot compliment. Ik maak een diepe buiging voor deze professionals, die samen met de partners een idee uitwerken en daarmee zorgen voor een sterk verankerde programmalijnen en bijdragen aan de brede ontwikkeling van alle Arnhemse kinderen.'

Ook Sylvia denkt dat het vinden van de juiste mensen een belangrijke opgave kan gaan worden. Niet alleen de programmamanagers van CLC, maar ook vakdocenten op scholen. 'We moeten in het onderwijs nog meer openstaan voor andere soorten professionals. Ik droom van meer diversiteit in de teams op scholen. Daardoor zijn er veel meer verschillende rolmodellen voor kinderen in het team. Dat ondersteunt kinderen in het vinden en vormen van hun eigen identiteit.'

Daarnaast is er ook een potentieel aan vakmensen in de stad die we niet genoeg inzetten.' Sylvia is van mening dat deze vakdocenten ook iets moeten kunnen zeggen over het curriculum. 'Daar wordt het curriculum alleen maar beter van.'

TOEKOMST

Waar leidt dit alles de komende jaren naartoe? Sylvia hoopt dat het Arnhems curriculum er komt, waarbij de thema's van CLC Arnhem PO opgenomen worden in het leerplan van de scholen. 'Kunnen we in deze stad aan ieder kind beloven dat ze overal mee in aanraking komen? Dat is voor mij de stip aan de horizon.' Ze is ervan overtuigd dat het moet kunnen als het netwerk wordt uitgebreid en versterkt, en de middelen ervoor zijn. Dan worden de programmalijnen onderdeel van het curriculum van elke school. 'De uitdaging is om de touchdown te verbeteren.'

Ook Peter kijkt uit naar het Arnhems curriculum. Hij ziet ook nog een nieuw thema opduiken dat een programmalijn kan worden: wereldburgerschap. 'Een mooi onderwerp om uit te diepen.' Verder verwacht hij veel van de aanvraag voor de Rijke Schooldag in Arnhem-Oost, waarbij kinderen tien extra onderwijsuren per week krijgen aangeboden. 'De ontwikkeling die CLC heeft gemaakt, staat aan de basis van deze aanvraag.' Volgens Peter heeft CLC Arnhem PO een belangrijke aanjaagfunctie. 'Samenwerken is moeilijk. Het kost energie en er gaat weleens wat mis, maar het is belangrijk om ons daarvoor te blijven inzetten. Het levert veel op en is enorm motiverend! Iedereen voelt de enorme meerwaarde van de mensen bij CLC Arnhem PO.'

Hennie kijkt al naar een volgende stap. Het Arnhemse curriculum zou nog breder ingezet kunnen worden. 'Het zou mooi zijn om in de toekomst ook de voorschoolse periode en het voortgezet onderwijs mee te nemen. Dan begint het niet op je vierde en eindigt het niet op je twaalfde, maar wordt het een doorgaande lijn.' Hij maakt zich ook hard voor betere verankering met de maatschappelijke omgeving. 'Het vergt veel tijd, maar laten we goed aangeliend blijven. Laten we proberen nog steviger de verbinding aan te gaan en dit structureel te maken. Het is vooral een kwestie van blijven samenwerken.'

Zorgen dat iedereen dezelfde taal spreekt

Hoe gaan de programmamanagers van CLC Arnhem PO te werk en waarin maken ze het verschil? Aan de hand van vijf strategische pijlers vertellen Kars Deutekom, Tineke Hiddink en Jutta Groosman-Soeroredjo hoe ze ondersteuning bieden om leerlingen en leerkrachten voor te bereiden op de toekomst, met de focus op de brede ontwikkeling. 'We zorgen voor de juiste verbindingen'.

E ERST: DE GEZAMENLIJKE VISIE

Het werk van CLC Arnhem PO start altijd met een convenant. Centraal staat een breed thema dat de drie schoolbesturen (Delta Scholengroep, Flores Onderwijs en de Onderwijsspecialisten), de partners (zoals bijvoorbeeld Rozet, HAN, Natuurcentrum Arnhem en de gemeente) belangrijk vinden. Daaruit volgt een programmalijn. 'In het convenant staat de gezamenlijke visie op een bepaald thema beschreven', legt **Jutta Groosman-Soeroredjo** uit. 'Ook valt erin te lezen hoe en welke mensen en middelen er worden ingezet.' Het doel van een convenant is om de inzet op een thema slim te bundelen. 'Samen kun je veel meer doen, meer verdieping aanbrengen, met partners in de stad.' Vanuit de gezamenlijke visie wordt de stap gemaakt naar vijf strategische pijlers.

1. OPLEIDEN

'Dankzij nauwe samenwerking in lerende netwerken, met schooldirecteuren, de stafbureaus en onze partners kunnen we afstemmen wat er nodig is aan professionalisering binnen de programmathema's', vertelt **Tineke Hiddink**. De programmamanager onderhoudt daarbij actief contact met, in het geval bij Tineke, onder andere de lerarenopleiding van de HAN en het trainingsaanbod van Rozet.

Voor het programma Kunst, Cultuur & Maakonderwijs heeft de HAN Academie Educatie inmiddels een aanbod ontwikkeld dat aansluit op het thema Maakonderwijs, speciaal op maat voor het primair onderwijs in onze regio. Dit aanbod bestaat uit een keuzevak Maakonderwijs in het vierde jaar en een Post-HBO opleiding voor zittende leerkrachten. 'Studenten leren op die manier hoe ze het maakonderwijs een plek kunnen geven in de klas.' Deze ontwikkeling krijgt nu een vervolg in een nieuwe samenwerking met de sectie Kunst & Cultuur binnen de HAN Academie Educatie.

Ook Rozet en het iXperium spelen een belangrijke rol met een veelzijdig trainingsaanbod, dat voortdurend wordt afgestemd op de behoeften van het werkveld. 'Dankzij de samenwerking krijgen we die behoeftes nóg beter in beeld en maken we het aanbod makkelijker zichtbaar voor scholen. Er ontstaat een groot lerend vermogen door het samen doen', aldus Tineke.

2. ONDERZOEK

Om het onderwijs binnen een programmalijn steeds te verbeteren en verder uit te diepen, koppelen de programmamanagers kwalitatief onderzoek aan de schoolsetting. 'Hierdoor ontdekken we wat werkt en daar kunnen we dan naar handelen. We zijn altijd in ontwikkeling, steeds kijken we hoe het beter kan', zegt Jutta.

Onderzoek wordt bijvoorbeeld gedaan in samenwerking met een lectoraat van de HAN. 'In ons programma werken we graag samen met het lectoraat De Leraar als Ontwerper van de HAN. Samen onderzoeken we welke vaardigheden leerkrachten nodig hebben om hun vakmanschap als ontwikkelaar van eigen onderwijs vorm te geven, en op welke manier zij daarbij ondersteund willen worden.'

De programmamanagers halen onderzoeksvragen op uit de scholen of koppelen onderzoeksvragen van bijvoorbeeld studenten aan de juiste scholen. Het is daarbij van belang om het proces goed te stroomlijnen. 'Als studenten steeds met vragenlijsten op een school komen, is dat niet handig', zegt **Kars Deutekom**. 'Of dat ze naar de directeur gaan voor een onderzoeksidee. Zulke zaken lopen via ons, zodat het van alle kanten efficiënt is. We zorgen voor de juiste verbindingen.'

3. ONDERWIJZEN

De programmamanagers helpen de thema's bij de kinderen te brengen door het onderwijs efficiënt te benaderen met maatwerk en bundeling van initiatieven. Er wordt steeds gekeken naar wat de behoefte van scholen is, wat er aan activiteiten, middelen en organisaties aanwezig is in de stad en hoe er kan worden toegewerkt naar verdieping. Kars: 'We weten wat het aanbod is in Arnhem. Zo kunnen we gericht schieten, in plaats van met losse flodders.'

Hij noemt als voorbeeld van een activiteit de sport schermen. Voordat CLC Arnhem PO bestond, werd dit bedacht door een aanbieder en boden ze op scholen clinics aan. 'Maar dan was het: vijf keer schermen en het is weg. Nu ontstaan de activiteiten meer vanuit een vraag.' Dat kan nog steeds schermen zijn, maar dan wel bij een school die naar zoiets op zoek is en die het verbindt aan het onderwijs. Op die manier is het aanbod onderdeel van een groter geheel. 'Bij deze aanpak is het van belang dat alle activiteiten-aanbieders in de stad weten van onze werkwijze,' zegt Kars. 'Daar werken we aan.' Jutta: 'Dat is wat steeds terugkeert. We zorgen ervoor dat iedereen, van scholen tot aanbieders en van bestuurders tot de docentenopleidingen, dezelfde taal gaat spreken.'

4. SAMENWERKEN

De planmatige aanpak van de programmamanagers komt ook tot uitdrukking in het samenwerken tussen scholen en partners, wat de inhoud van de programmalijnen verstevigt. Waar mogelijk verbinden de managers bestaande initiatieven van scholen met elkaar en zetten ze zich in voor de samenwerking met partners. Dit is bijvoorbeeld te zien bij de Beweegteams, waarin gymdocenten van verschillende scholen en buurtsportcoaches uit de wijk samenkomen. Kars: 'We zorgen dat Sportbedrijf Arnhem, de scholen en partners samenwerken, zodat binnenschoolse activiteiten en naschoolse activiteiten op elkaar worden afgestemd en elkaar versterken.'

5. VOORLEVEN EN INSPIREREN

Om het onderwijs binnen de programmalijnen naar een hoger plan te tillen, is het van belang om zichtbaar te maken welke initiatieven er lopen en te inspireren met succesvolle voorbeelden. Dit zorgt voor bewustwording en een verantwoordelijkheids-gevoel bij zowel de scholen en leerkrachten als de partners. Een school die voorloopt met een thema, kan andere scholen verleiden om ook mee te doen. Met filmpjes (van bijvoorbeeld de wijklopen), podcasts (van bijvoorbeeld de Rijnreizigers) en aandacht in de media komen initiatieven onder de aandacht.

Het kan ook kleiner, in de school, geeft Jutta aan. 'Zo heeft een van onze scholen een prachtig nieuw duurzaam gebouw en een groen schoolplein. Na een gesprek tussen een van de adviseurs van Natuurcentrum Arnhem en de directeur van de school, bleek dat niemand de duurzame en natuurlijke aspecten benoemde richting de kinderen. Nu wordt er volop gesproken over waarom er afval wordt gescheiden, waarom er geen radiatoren aan de gevel zitten en waarom de verlichting bij het raam apart aan en uit kan.'

Tineke vult haar aan met een ander voorbeeld. 'Om scholen te inspireren met maakonderwijs zijn we enkele jaren geleden gestart met het vierjarige traject De Kunst van het Maken', vertelt ze. Dit initiatief van Rozet, in samenwerking met de programmamanager en de HAN Academie Educatie, is inmiddels succesvol afgerond. In co-creatie met Arnhemse scholen en kunstenaars zijn acht projecten ontwikkeld en getest. 'Verwondering en verbeel-ding vormden daarbij het uitgangspunt, met de kunsten als inspiratiebron. Leerlingen werkten met zowel analoge als digitale technieken om hun ideeën zichtbaar, hoorbaar en voelbaar te maken. Alle projecten zijn beschikbaar gesteld als open leer-materiaal, zodat iedere school ermee aan de slag kan.'

TOT SLOT: OOGSTEN

Met de vijf strategische pijlers worden de programmalijnen steeds inhoudelijker en krijgen een groter bereik. Daardoor komen de doelstellingen die uit de visies zijn voortgekomen steeds dichterbij. 'Het gaat uiteindelijk om volhouden,' zegt Jutta, 'het thema op de agenda blijven zetten. Dan kun je oogsten.'

CLC Arnhem PO als organisatie

CLC Arnhem PO werkt aan brede ontwikkeling in een rijke leeromgeving voor Arnhemse leerlingen door in samenwerking met scholen, gemeente en partners in de stad samen te werken aan een samenhangend, toekomstgericht en innovatief onderwijsaanbod. Alles wat de organisatie doet staat het teken van het versterken van het primaire proces op de scholen. Elke programmalijn heeft als doel een ontwikkeling op de scholen op gang te brengen, te versterken of te verdiepen op een belangrijk thema. Telkens worden de volgende zes stappen ondernomen:

1. Een programmalijn wordt opgestart als er in de stad gezamenlijke doelen zijn op een bepaald thema. Het thema kan aangedragen worden vanuit (maatschappelijke) partners, vanuit de scholen en po besturen of vanuit de gemeente. In het overleg van de MEEA (Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem) wordt het thema benoemd en worden er afspraken gemaakt over het opstellen van een convenant.
2. De PO-besturen Flores Onderwijs en Delta Scholengroep stellen samen met partners een convenant op waarin de missie, visie en strategische doelen verwoord staan. In het convenant staan ook afspraken over het beschikbaar stellen van mensen en middelen om de doelen uit de programmalijn te behalen.
3. Het bestuur van CLC Arnhem PO en de partners stellen één of meerdere programmamanagers aan. Meestal is er een programmamanager o.g. van elke ondertekenaar van het convenant. Er is in ieder geval een programmamanager bij CLC Arnhem PO. Deze stelt in overleg met de convenant partners een programmaplan op.

In het programmaplan worden de afspraken uit het convenant verder uitgewerkt. De strategische doelen worden smart gemaakt in operationele doelen en jaarlijks vertaald naar inspanningen. Ook staat er in het programmaplan hoe er op het programma gestuurd wordt, hoe er gemonitord en geëvalueerd wordt en hoe stakeholders betrokken worden. Een belangrijk onderdeel van het programmaplan is het Doelen Inspanningen Netwerk (DIN).

Meer weten? Neem contact op:

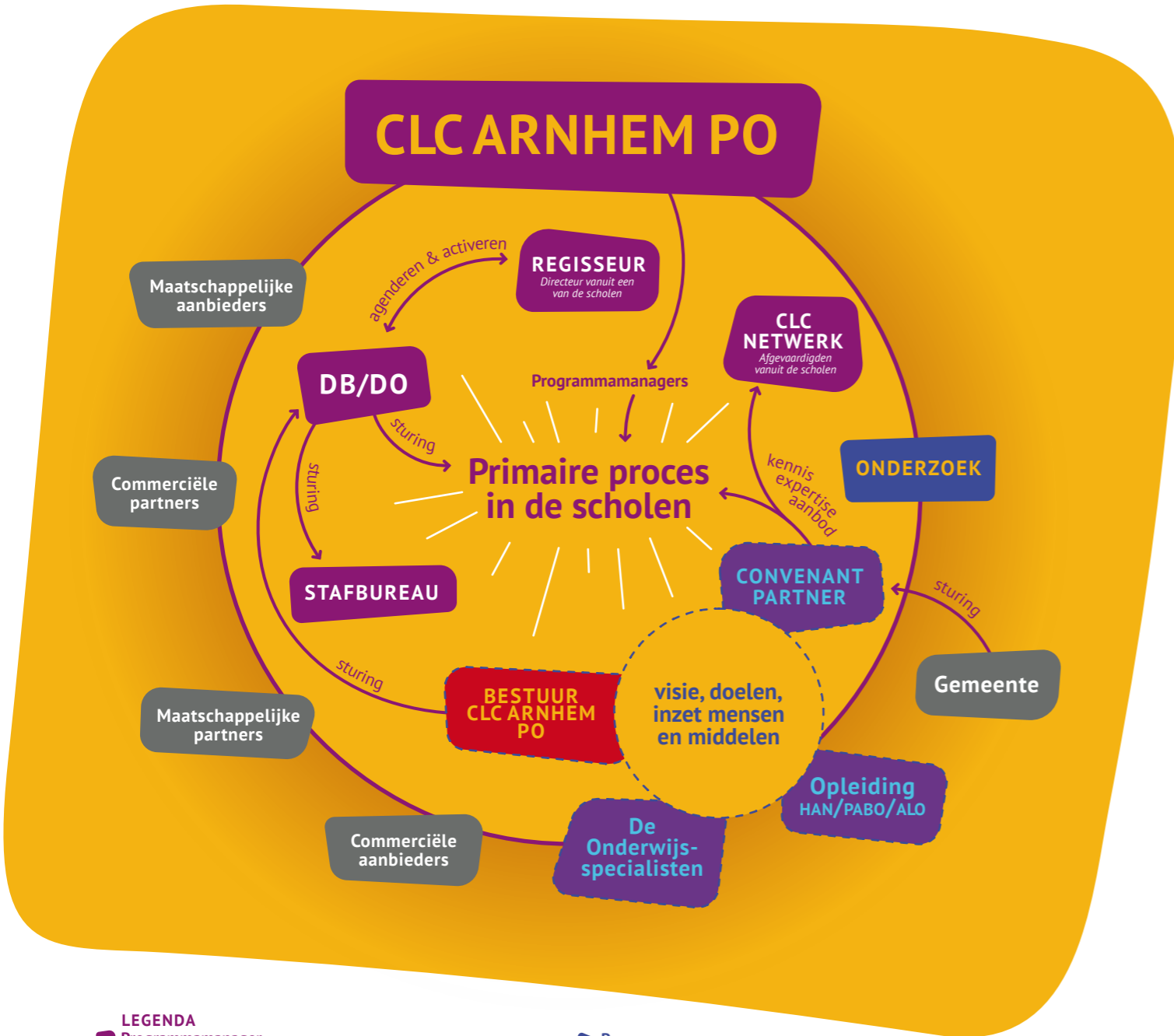
KUNST, CULTUUR & MAAKONDERWIJS
Tineke Hiddink
programmamanager CLC Arnhem PO
t.hiddink@clcarnhempo.nl

NATUUR, DUURZAAMHEID & KLIMAAT
Jutta Groosman-Soeroredjo
programmamanager CLC Arnhem PO
j.groosman@clcarnhempo.nl

BEWEGEN, GEZONDHEID & SPORT
Kars Deutekom
programmamanager CLC Arnhem PO
k.deutekom@clcarnhempo.nl

CLC Arnhem PO werkt aan brede ontwikkeling in een rijke leeromgeving voor alle leerlingen door in samenwerking met scholen, gemeente en partners in de stad samen te werken aan een samenhangend, toekomstgericht en innovatief onderwijsaanbod.

De programmamanagers van CLC Arnhem PO verbinden, inspireren en ondersteunen alle partners en samenwerkingspartijen. Zij overzien en voeren uit m.b.t. de gestelde visie, doelen en de inzet van mensen en middelen zoals vastgelegd in de convenanten.

LEGENDA

- Programmamanager**
 - Zorgt voor dezelfde taal
 - Haalt input en output op
 - Biedt ondersteuning, plant overleggen in
 - Haalt input op voor jaarverslag, trimesterverslagen en jaarplan
 - Stuert en ondersteunt op agenderen en activeren
 - Stemt visie en doelen af
 - Borgt werken aan doelen
 - Werkt aan inbedding in schoolorganisatie
 - Signaleert kansen en zoekt verbindingen
- Programmamanager**
 - Zorgt voor dezelfde taal
 - Koppelt gericht onderzoeksvragen vanuit alle partijen aan onderzoekers en andersom
- Programmamanager**
 - Zorgt voor dezelfde taal
 - Legt gericht verbinding
 - Inspireert en koppelt initiatieven
- Programmamanager**
 - Werkt samen met programmamanagers partners
 - Zorgt voor dezelfde taal
 - Stuert op werken aan doelen
 - Deelt en koppelt expertise
 - Legt gericht verbinding tussen partners/aanbieders en scholen
- Programmamanager**
 - Vertaalt visie, doelen, inzet mensen en middelen naar programmaplans en jaarplannen
 - Legt verantwoording af d.m.v. verslaglegging

4. Voor het behalen van de doelen is het van belang dat er op alle lagen mensen betrokken zijn. Dat wil zeggen op **strategisch**, op **tactisch** en op **operationeel** niveau. De programmamanager schakelt continu tussen deze lagen en zorgt ervoor dat alle lagen aangehaakt blijven.

Op **strategisch niveau** zijn de bestuurders van CLC Arnhem PO en de bestuurders van de convenantpartners verbonden. Met hen wordt de voortgang op de strategische doelen besproken, zij nemen de besluiten ten aanzien van inzet mensen en middelen in de staande organisaties. Ook worden de bestuurders geactiveerd als er geïnspireerd, gemotiveerd en draagvlak gecreëerd moet worden.

Op **tactisch niveau** zijn de directeurenberaden van de onderwijsbesturen en de beleidsmedewerkers of adviseurs van de stafbureaus betrokken. Aan elke programmalijn van het CLC is een directeur vanuit elk deelnemend schoolbestuur gekoppeld. Deze 'regisseur' vormt de link tussen de programmalijn, de directeurenberaden en de CLC-netwerken. Op de directeurenberaden agenderen zij de thema's uit de programmalijn en zij activeren hierop. Richting het netwerk denken ze mee in de agenda van het netwerk en de koppeling hiervan met de operationele doelen. Jaarlijks denkt de regisseur mee bij de vertaling van de strategische doelen naar operationele doelen en naar de bijbehorende inspanningen. De beleidsmedewerkers en adviseurs van het stafbureau zorgen ervoor dat de thema's uit de programmalijnen terecht komen in het staande beleid van de stichting. Daarnaast sturen zijn op duurzame inbedding op de scholen in gesprek met de directeur of IB/COO'er van de school.

Het **operationele niveau** wordt gevormd door de teamleden van verschillende scholen. Zij staan in nauw contact met adviseurs van de convenantpartners, bijvoorbeeld omdat ze vakleerkracht bewegingsonderwijs, ICC'er, ICT-ambassadeur, of contactpersoon zijn. Met de partners zorgen ze ervoor dat de thema's uit de programmalijnen een structurele plek in het curriculum van de school krijgen. Ook leren ze van en met elkaar in een CLC-netwerk. Zo'n lerend netwerk komt vier keer per jaar bij elkaar. De invulling van de bijeenkomsten van het netwerk wordt vormgegeven door deelnemers zelf onder begeleiding van de voorzitter van het netwerk, een eventuele agendacommissie of door de regisseur, de convenant partner en de programmamanager, afhankelijk van de fase waarin het programma zich bevindt.

5. Aan alle programmalijnen wordt op verschillende manieren **onderzoek** gekoppeld. Dit kan zijn doordat er een vraag komt vanuit de scholen, de stafbureaus, een partner of de stad. Aan de programmalijn Leren & Lesgeven met ict is structureel het iXperium Centre of Expertise gekoppeld.

6. Buiten de directe invloedcirkel van het CLC Arnhem PO zijn verschillende maatschappelijke en commerciële partners en aanbieders actief. Denk aan sportverenigingen, aanbieders van activiteiten of niet aan het convenant gebonden onderwijsinstellingen. De programmamanagers leggen actief verbindingen met deze partijen om ervoor te zorgen dat zij de visie en taal van het onderwijs verstaan en alleen gericht scholen benaderen waar zij een duurzame bijdrage kunnen leveren aan de inbedding van een programmathema in het curriculum van de school.

‘Cultuureducatie zorgt voor verdieping en verrijking van het onderwijs’

Verlegen kinderen beginnen ineens te dansen dankzij Kunst, Cultuur & Maakonderwijs. Maar deze programmalijn biedt meer: in combinatie met een ander vakgebied, of een thema, kunnen leerlingen op een aanvullende, betekenisvolle manier kennis en ervaringen opdoen en verwerken. Partner Rozet helpt scholen met het maken van keuzes binnen dit brede vakgebied en met het leggen van verbindingen met het overige onderwijs. Samen met CLC Arnhem PO zet Rozet onder andere in op vakintegratie en deskundigheidsbevordering. Het uitgangspunt is volgens Jenny Doest (voormalig directeur-bestuurder Rozet) en Nataschenka le Clercq (adviseur Rozet) steeds: in aanraking komen met kunst en cultuur moet geen toeval zijn.

Cultuur brengt iets anders dan al het andere, betoogt **Jenny Doest**, die tot afgelopen zomer directeur-bestuurder van Rozet was. ‘Je ziet het vaak bij verlegen kinderen. Als ze mogen dansen en zingen, worden ze ineens een heel ander kind.’ Ook kan cultuur helpen iets concreet te maken. ‘Uitleg over wat emoties zijn en hoe ze werken, dat kan voor kinderen heel abstract zijn. Maar als ze dat door theater leren, blijft het hangen.’ Zelf is Jenny geboren en getogen in Putten. Daar was geen kunst en cultuur. Het duurde even voor ze er mee in aanraking kwam. ‘Ik zie nu pas wat het doet. Voor mij kwam het toevallig voorbij en dat is precies zoals het niet zou moeten gaan: het zou geen toeval moeten zijn.’

KIEZEN BINNEN EEN BREED VAKGEBIED

Met de programmalijn Kunst, Cultuur & Maakonderwijs wordt het opzetten van procesgerichte, vakoverstijgende lessen gestimuleerd. Dit moet ervoor zorgen dat de kennismaking van een kind met kunst en cultuur niet slechts een buitenkansje is. CLC Arnhem PO stelt strategische doelen op, die in samenwerking met de partners ondersteunend zijn voor de scholen. Rozet adviseert bijvoorbeeld hoe een school het cultuurgeld betekenisvol en duurzaam in kan zetten. Voor iedere Arnhemse basisschool is er een adviseur beschikbaar die mee kan denken vanuit de vraag van de school. ‘Door CLC weten partijen

elkaar sneller te vinden en is de kwaliteit beter’, zegt Jenny. ‘Het is een versterking op tactisch niveau, het maakt de doelen uitvoerbaar.’

Rozet en CLC Arnhem PO zetten in op de ontwikkeling van visie, deskundigheidsbevordering, samenwerking en onderwijsprogramma, onder meer bij Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK). ‘Met CmK kan een school een ontwikkelingsproces van vier jaar uitzetten, zo kan er gewerkt worden aan duurzame en betekenisvolle cultuureducatie die past bij de school’, zegt **Nataschenka le Clercq**, programma-expert bij CLC Arnhem PO en ook werkzaam voor Rozet. ‘We willen de deskundigheid op school vergroten, bijvoorbeeld door het opleiden van interne cultuurcoördinatoren (ICCers), of door training van een team. Wanneer een school een vaste samenwerking heeft met een kunstvakdocent, dan is er ook ruimte om te werken aan de deskundigheid van die kunstvakdocent.’

Voor scholen is cultuuronderwijs een uitdaging, omdat het om een heel breed vakgebied gaat. ‘Scholen kunnen niet alle kunst disciplines in hun lessen aan bod laten komen’, vertelt programma-manager **Tineke Hiddink**. ‘Daarvoor is er te weinig tijd. Een school mag keuzes maken, met bijvoorbeeld een focus op theater of maakonderwijs. We helpen scholen om dit onderbouwd te doen en aan

te laten sluiten bij hun visie, zodat cultuureducatie een betekenisvolle plek in het curriculum in kan nemen.' Nataschenka ziet scholen al volop zoeken naar manieren om kunst en cultuur te integreren en verwacht dat scholen in de nabije toekomst steeds meer zullen inzetten op thematisch werken. 'De volgende stap is dat je van thematisch werken naar vak-integratie gaat. Daarbij is het belangrijk dat vakdocenten op de hoogte zijn van de kennisdoelen.'

De programmalijn Kunst, Cultuur & Maakonderwijs komt verder vooral tot uitdrukking door maatwerk binnen de scholen. Sommige scholen zetten de ontwikkeling van competenties centraal, zoals samenwerken, of creatief denken. Scholen kunnen ook kiezen voor 'l'art pour l'art' (kunst voor de kunst). 'Dat kan ook op duurzame wijze, vastgelegd in lange lijnen. Als het maar aansluit bij de wensen en ambities van de school.'

MAKEN EN MEEMAKEN

Een sterk Arnhems initiatief is volgens Jenny het PR8cultuurprogramma, waarbij scholen voor een klein bedrag elk jaar op bezoek gaan bij een van de (inmiddels) negen grote instellingen in de stad. Vanaf de kleuterklas bezoeken ze onder andere Introdans, Phion en Musis. 'Dan gaat het steeds om busladingen met kinderen', vertelt Nataschenka. 'Het Musisgebouw is een echte eyecatcher van Arnhem. Het is heel mooi dat ze daar een keer binnen zijn geweest en weten wat daar gebeurt. Dat een gebouw als Musis er ook voor hen is. Het uitgangspunt is hier: meemaken.'

Naast meemaken heb je natuurlijk ook het zelf maken. Dat gebeurt bijvoorbeeld volop bij MakerCosmos, het maakonderwijs-initiatief van HAN Academie Educatie, Flores Onderwijs, Delta Scholengroep, De Onderwijsspecialisten en Rozet. 'Een prachtig voorbeeld van samenwerken', zegt Jenny. MakerCosmos is een platform, maar heeft ook eigen locatie in Rozet: een combinatie van een kunstenaarsatelier, een ambachtelijke werkplaats en een multimedialab. In een ander artikel in dit magazine wordt uitgebreid ingegaan op MakerCosmos.

VOORLEVEN EN INSPIREREN

Wat bij scholen nog meer onder de aandacht mag komen, is de website kunstenschool.rozet.nl. Daarop wordt een groot deel van het culturele aanbod in Arnhem uitgelicht. 'Er kan gefilterd op onder andere discipline, leeftijdsgroep en thema', legt Nataschenka uit. 'Zo kan er bijvoorbeeld gericht gezocht worden naar aanbod dat aansluit bij Burgerschapsonderwijs.' Rozet gebruikt de website vaak als ze met scholen spreken en sommige leerkrachten weten ervan, maar dat mogen er veel meer worden. 'Ze kunnen ook ontwikkelde lessen op de site delen. Ter inspiratie, of om van elkaar over te nemen.' Samenwerken en kennisdelen, dat is de toegevoegde waarde van Rozet en CLC Arnhem PO aan het onderwijs, vult Jenny aan. 'Als iedereen in zijn eigen hok blijft, gebeurt er niets. Het is een bloeiend ecosysteem.'

Als de kunstvakdocent verbindingen legt met andere vakgebieden

Wanneer een school wil dat de kunstvakdocent verbindingen aangaat met andere vakgebieden, dan moet die kunstvakdocent ook de tijd krijgen om zich in de doelen van andere vakken te verdiepen, stelt Nataschenka. Zij ziet bijvoorbeeld hoe basisschool Het Mozaïek in hun WO-lessen mooie, duurzame koppelingen maakt met het cultuuronderwijs. 'Bij een les over DNA-structuren zijn de leerlingen met een docent beeldende vorming die structuren in het groot na gaan bouwen.' Deze verbeelding zorgt voor betekenisgeving, legt Nataschenka uit. 'Het zorgt ervoor dat leerlingen kennis op een andere manier opdoen en verwerken, en dat beklijft.'

Meer weten? Neem contact op:

KUNST, CULTUUR & MAAKONDERWIJS
Tineke Hiddink
programmamanager CLC Arnhem PO
t.hiddink@clcarnhemp.nl

Sarah Mensink
adviseur De Onderwijsspecialisten
sarah.mensink@deonderwijsspecialisten.nl

Nataschenka Le Clercq
programma expert Rozet
nataschenka.leclercq@rozet.nl

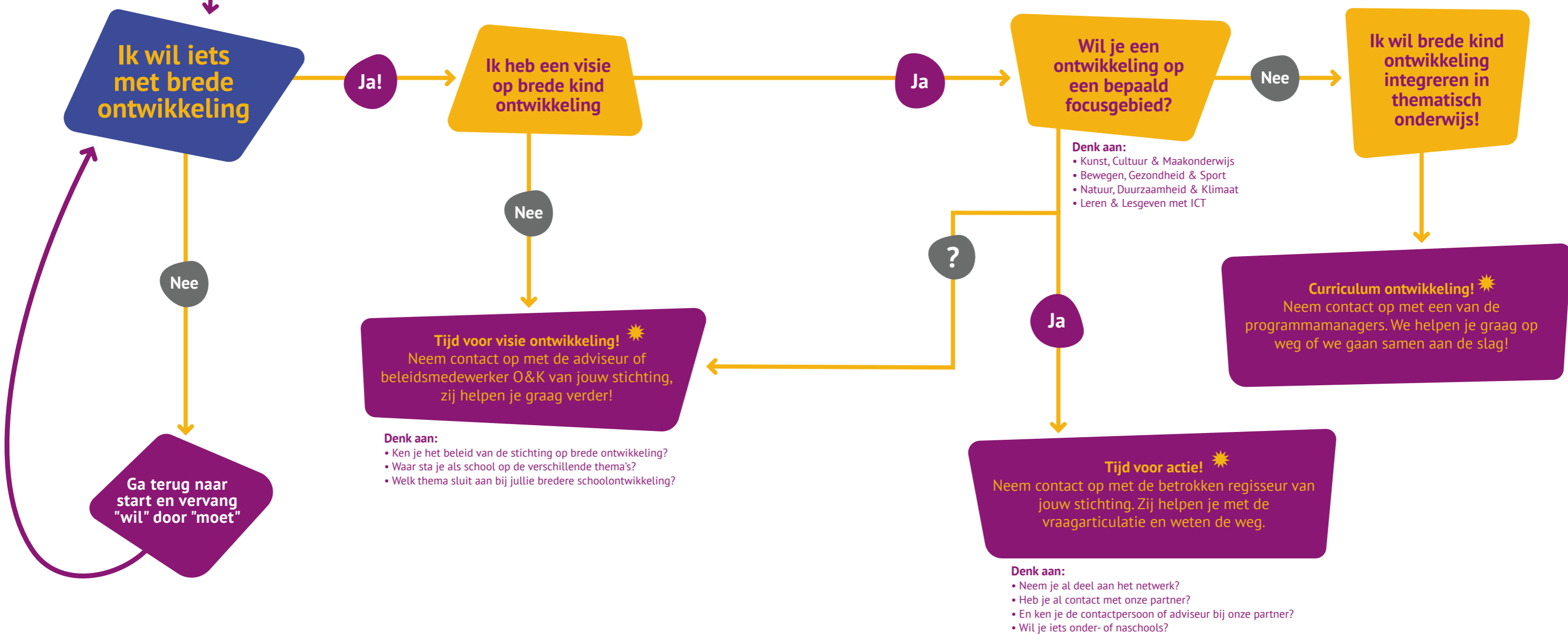

Werken aan brede ontwikkeling

CLC ARNHEM PO ONDERSTEUNT EN DENKT MEE!

Bij CLC Arnhem PO werken we vanuit onze programmalijnen aan de brede ontwikkeling van heel het kind en van alle kinderen. En dat doen we niet alleen! We werken samen met partners, regisseurs en mensen op onze stafbureaus. Ga je met brede ontwikkeling aan de slag? Dit stroomschema helpt je op weg!

Start hier!

‘Het gaat bij ict niet alleen om nieuwe middelen, maar ook om een nieuwe werkwijze’

Drones, VR, robots, AI: digitale technologie speelt een alsmaar grotere rol in de samenleving. Leren & Lesgeven met ict is de oudste programmaliijn van CLC Arnhem PO, maar in toenemende mate van belang. Partner iXperium begon met een lab om implementatie van digitale middelen te verbeteren, maar gaat steeds meer naar de scholen toe en richt zich op maatwerk. Naast digitale geletterdheid is er ook aandacht voor digitaal transformeren. Marijke Kral van iXperium: ‘Dat gaat over hoe je processen anders kunt inrichten zodat leerlingen er beter van worden.’

‘Je wordt er rustig van en je leert samenwerken.’

‘De eerste jaren was het echt pionieren, daarin hebben we veel voor elkaar gekregen.’

Zomaar een donderdagochtend in het iXperiumlab. Op matten verspreid over het lab zitten kinderen in groepjes van twee geconcentreerd te werken. Met behulp van een handleiding zetten ze Lego-robots in elkaar. Straks is het de bedoeling dat ze daar rondjes mee gaan rijden en met een grijper iets optakelen. Wat is het leukste aan deze les? ‘Het bouwen’, zegt Linthe uit groep 6. ‘In elkaar zetten, uitproberen, zien hoe die rijdt. Dat is vet.’ Haar klasgenoot Ziva: ‘Je wordt er rustig van en je leert samenwerken.’

PIONIEREN, AFSTANDSONDERWIJS EN MAATWERK

iXperium Arnhem en CLC zijn in samenhang ontstaan. ‘Zo’n twintig jaar geleden werkten drie Arnhemse schoolbesturen De Basis, Delta en Fluvius, al samen rond ict-voorzieningen en -beheer en zij investeerden in digitale middelen’, legt **Marijke Kral** uit, lector Leren met ict bij de HAN en inhoudelijk trekker van iXperium. ‘Maar het gebruik van die middelen bleef achter. Leerkrachten hielden de digiborden vaak in de kast. Toen besloten de besturen zich samen met HAN Pabo en het lectoraat te richten op de integratie en implementatie van ict in het onderwijs.’ In 2011 werd iXperium opgericht, mede geïnspireerd op een Brits initiatief: een samenwerking met een fysieke plek waar ruimte is om te experimenteren met nieuwe technologieën, te ontwikkelen en onderzoeken. ‘De eerste jaren was het echt pionieren, daarin hebben we veel voor elkaar gekregen. Met mediamentoren werkten we richting de scholen.’ Het doel was het bereiken van de leraar. ‘Als een klas hier bij het iXperiumlab kwam, ging de mediamentor samen met Pabo-studenten met de groep aan de slag. De leraar observeerde en ging het vervolgens zelf doen in de klas.’

iXperium opereert sinds de oprichting vanuit de driehoek: onderzoek, Pabo en scholen. Daarbij wordt steeds nagedacht over wat leerkrachten moeten kennen en kunnen, en onderzoekt dit expertisecentrum wat werkt bij kinderen. Door covid kregen scholen te maken met afstandsonderwijs. ‘Dankzij het sterke bestaande netwerk wisten we elkaar goed te vinden, maar er volgde daarna wel een kleine, tijdelijke dip in de aandacht voor technologie. In het primair onderwijs was het gevoel: dit willen we nooit meer.’

Inmiddels is doorgedrongen dat er nog genoeg te doen is op het gebied van ict. Uit onderzoek van iXperium blijkt dat er grote verschillen zijn bij kinderen op het gebied van digitale geletterdheid. ‘We kijken nu hoe we maatwerk kunnen leveren voor kinderen. Ook proberen we de technologieën meer naar de scholen te brengen en minder in het lab’, zegt Marijke. **Joost Adema**, specialist leren en lesgeven met ICT bij Delta Scholengroep, is vaak werkzaam in het iXperiumlab. Hij beaamt dat het accent nu ligt op uitleen. ‘We leveren materialen, zoals VR-brillen en drones, af bij de scholen. Zo willen we het heel laagdrempelig houden.’ Maar nog steeds wordt het iXperiumlab zeer goed bezocht om leraren te laten zien hoe bepaalde materialen werken en hoe gemakkelijk het is om deze in te zetten. ‘Vanuit deze aanpak leent men sneller materiaal’, zegt Joost. ———→

ONDERZOEKSWERKPLAATS

Een van de programma's waar Marijke met veel voldoening op terugkijkt, is de Onderzoekswerkplaats Gepersonaliseerd Leren met ict. In dit programma, dat liep van 2019 tot 2022, werkten basisscholen, HAN Pabo, het lectoraat en de Open Universiteit intensief samen aan de vormgeving van gepersonaliseerd leren met ict. Marijke: 'In het traject werden scholen ondersteund om hun visie stapsgewijs en doordacht te realiseren.'

Bij basisschool Pieter de Jong Pythagoras leidde de Onderzoekswerkplaats tot vernieuwende inzichten en werkwijzen binnen het rekenonderwijs. 'De verschillen bij rekenen werden steeds groter. Dat vroeg om actie', vertelt directeur **Simon van Wijk**. De school besloot een designteam in te richten met medewerkers van de school, de Pabo, het lectoraat en de Open Universiteit. Dit team onderzocht hoe het rekenonderwijs effectiever en inclusiever kon worden ingericht. Een opvallend resultaat was de invoering van 'opstarttickets' en 'exittickets'. Hiermee wordt het beginniveau van een leerling aan het begin van de les vastgesteld en gecontroleerd of de leerdoelen aan het einde zijn behaald. 'Dit is nu een schoolbrede aanpak geworden', vertelt Simon.

Daarnaast is de school meer gepersonaliseerd gaan werken. Dankzij software zoals Reken tuin en Bareka kunnen hiaten in de kennis van individuele leerlingen beter worden opgespoord. Verder ziet de school ook het belang in van onderzoekend werken. Marijke noemt dit de 'dubbele innovatie van ict'. 'Het gaat bij ict niet alleen om het werken met en het begrijpen

van nieuwe middelen. Het gaat ook om deze nieuwe werkwijze, digitaal transformeren, waarbij je processen anders kunt inrichten zodat leerlingen er beter van worden. Daarvoor moet je uit de bestaande routine komen en creatief denken.'

WETEN HOE ALGORITMES WERKEN

Er staan scholen nog veel uitdagingen te wachten als het gaat om digitale geletterdheid, denk maar aan AI en mediawijsheid. 'Ict dient een goede plek in het curriculum te krijgen', zegt Marijke. 'We moeten kijken hoe steeds meer scholen aanhaken en aangehaakt blijven, en hoe we leerkrachten kunnen professionaliseren.' Computational thinking is daarbij van belang; weten hoe algoritmes werken, een idee hebben wat programmeren is en begrijpen hoe AI in elkaar steekt. 'Je kunt er een apart vak van maken of het integreren. Onderzoek toont aan dat je het beste allebei kunt doen. Daar zijn wel specialisten voor nodig, zoals er ook rekenspecialisten zijn.' Tot slot is digitale didactiek een aandachtspunt. 'Dan draait het om de vraag: hoe kun je ict inzetten bij onderwijsvraagstukken en kansengelijkheid?'

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van de tekst Hoe is het nu met... Pieter de Jong Pythagoras? van Lianne Daniels op de website van iXperium.

Meer weten? Neem contact op:

LEREN & LESEVEN MET ICT

Mandy Bruggink

programmamanager

Onderwijsontwikkeling & Innovatie

De Onderwijsspecialisten

m.bruggink@deonderwijsspecialisten.nl

Jutta Groosman-Soeroredjo

coördinator CLC Arnhem PO

j.groosman@clcarnhempo.nl

‘Als kinderen even de klas uit zijn, kunnen ze zich daarna beter concentreren.’

Ooit speelden kinderen gemiddeld drie uur per dag buiten, nu is dat nog maar 40 minuten. Bewegingsarmoede en een slechte motoriek bij onze jongste jeugd zijn een hot item. De noodzaak voor de programmlijn Bewegen, Gezondheid & Sport zal niemand zijn ontgaan. Geert Geurken van partner Sportbedrijf Arnhem en Kars van CLC Arnhem PO zetten zich samen met vele andere partners in om kinderen weer aan het bewegen te krijgen. 'Het is maatwerk. Per school kijken we wat er is geweest en wat ze nu willen.'

Het was een hele onderneming, maar het werkte niet goed. Om kinderen mee te laten doen aan het hardloop-evenement Bridge to Bridge werd alles uit de kast gehaald. De kinderen werden vanaf verschillende plekken in de stad met bussen opgehaald en naar de startlocatie gebracht. Toch ging het niet echt leven bij de jeugd. Dat is veranderd nu het een samenwerkingstraject is geworden. Eerst vinden in Arnhem zeven wijklopen plaats, op sommige plekken samengebracht met een bestaande sponsorloop. De kinderen krijgen een stempelkaart, waardoor ze ook mee kunnen doen aan wijklopen buiten hun eigen wijk. Daarnaast wordt er een trainingsprogramma op school en in de wijken aangeboden. Het traject eindigt met de Airborne Freedom Run, zoals Bridge to Bridge tegenwoordig heet. 'Wat begon als losse activiteiten waar je hard aan moest trekken, is veranderd in iets dat werkt. We zijn van 60 deelnemende kinderen naar 600 gegaan, en inmiddels gaat het om 900 kinderen. Ze komen nu vaak zonder bussen, op eigen gelegenheid', vertelt programmamanager **Kars Deutekom**.

STRIJD TEGEN DE SCHERMEN

De thema's bewegen, gezondheid en sport staan momenteel in het onderwijs bovenaan de agenda en dat is niet voor niks. **Geert Geurken**, al 40 jaar werkzaam in het vakgebied, vertelt dat in zijn tijd zoveel mogelijk buiten speelde. 'Gemiddeld speelden kinderen toen drie uur per dag buiten, nu is dat nog maar gemiddeld 40 minuten.' De laatste jaren gaat het snel achteruit, merkt hij. 'We voeren een strijd tegen de schermen. Gelukkig is daar steeds meer aandacht voor. Ik ben blij met de signalen dat de telefoon op scholen wordt uitgebannen.' Dat is hard nodig, volgens Geert, want kinderen bewegen te weinig, en bewegen steeds slechter en dat heeft grote invloed op hun ontwikkeling. Fysiek, maar ook mentaal. Als ze bewegen, zitten ze beter in hun vel en presteren ze op alle vlakken beter. 'Als ze even uit de klas zijn, kunnen ze zich daarna beter concentreren. Het helpt ze bovendien bij hun weerbaarheid.'

Meer weten? Neem contact op:

BEWEGEN, GEZONDHEID & SPORT
Kars Deutekom

programmamanager CLC Arnhem PO &
adviseur openbare ruimte Sportbedrijf Arnhem
k.deutekom@clcarnhempo.nl
kars.deutekom@sportbedrijfarnhem.nl

'We voeren een strijd tegen de schermen.'

ZORGEN VOOR PASSEND AANBOD

Het doel van CLC Arnhem PO en partner Sportbedrijf Arnhem is glashelder: alle Arnhemse kinderen in het primair onderwijs in beweging krijgen. 'Dat doen we door nauw samen te werken en voor passend aanbod te zorgen', vertelt Geert. Om het beweegaanbod goed te stroomlijnen, worden de binnenschoolse en naschoolse programma's zoveel mogelijk op elkaar afgestemd. Dit is bijvoorbeeld goed te zien bij de beweegteams. Geert: 'In deze teams koppelen we buurtsportcoaches die vanuit de wijk opereren met de gymvoldocenten die werkzaam zijn op de scholen. Zo zorgen we voor een efficiënt model met een laagdrempelig aanbod.' In de wijk Elderveld sluiten de kinderen zelf ook aan en vormen een Junior Bewegingsteam. En dat is natuurlijk helemaal goed!

Sportbedrijf Arnhem en CLC Arnhem PO staan in verbinding met tientallen keypartners. Deze partners hebben vaak geen direct contact meer met de scholen. 'We willen voorkomen dat scholen overladen worden door de vele aanbieders', zegt Kars. 'Het is maatwerk', vult Geert aan. 'Per school kijken we wat er is geweest en wat ze nu willen. Op deze manier ontzorgen we ze en kunnen sportverenigingen profiteren, omdat ze meteen bij de juiste school terecht komen.'

PARADEPAARDJES

Het bewegingsconcept '2+1+2' is het paradepaardje van de programmalijn Bewegen, Gezondheid & Sport. Dit houdt in dat kinderen minimaal twee uur per week bewegen op school, één uur in de pauzes en twee uur bij naschoolse activiteiten. Het hardloopp programma rondom de Airborne Freedom Run is onderdeel van '2+1+2' en een mooi voorbeeld van een lange lijn. 'Het is een kapstok waar je allerlei programma's aan op kunt hangen', vertelt Kars. 'Wat je precies aan die kapstok hangt, verschilt per school. Dat is context-afhankelijk.' Hoewel het concept pas enkele jaren bestaat, ziet Geert al resultaten. 'Kinderen bewegen meer en leren beter te bewegen. Het aantal vakdocenten is in een paar jaar verdubbeld en er zijn steeds meer buurtsportcoaches. We zijn een landelijk voorbeeld.'

Een ander mooi project binnen de programmalijn is het fietsplan. Het doel hiervan is om zoveel mogelijk Arnhemse kinderen op de fiets naar school te laten komen. Bij diverse scholen hebben ze een schoolzone laten aanleggen. Dit is een afgebakend gebied rondom een school dat met borden, wegmarkeringen

en drempels is ingericht om de verkeersveiligheid voor te verhogen. 'Maar het gaat verder dan dat', zegt Kars. 'Daar hoort ook programma bij. We hebben pumptracks laten aanleggen en we zorgen voor fietslessen. Steeds kijken we wat er in de stad aanwezig is qua partijen en wat we met ze samen kunnen doen.'

Bij de activiteiten letten de betrokken partijen ook steeds meer op voeding. Ze zorgen bijvoorbeeld dat er altijd water en fruit aanwezig is. Geert: 'Water met een smaakje, dat ze zelf mogen tappen. Dat maakt het aantrekkelijk voor de kinderen.' Verder zijn ze ook bezig met kookworkshops. 'Gedragverandering is iets van de lange adem, maar ik geloof heilig in opvoeden op deze manier.'

VERBETEREN VAN DE PEDAGOGISCHE AANPAK

Het gaat zichtbaar de goede kant op met Bewegen, Gezondheid & Sport, maar er is ook nog werk aan de winkel. Volgens Geert valt er onder meer nog winst te halen in de pedagogische aanpak binnen de sport en bewegingswereld. 'Sport wordt veel als middel ingezet, met veel vrijwilligers. Dat is mooi natuurlijk, maar het pedagogische gehalte ontbreekt dan vaak. Hoe kun je sturen op gedrag? Daar moeten we meer feeling voor krijgen.' Geert pleit voor een pedagogische veilige setting. 'Je wilt gewoon geen hork voor de groep. Daar letten we bij de selectie voor onze programma's op: iemand die het positief insteekt en die past bij de kinderen.'

Verder betoogt Geert dat het goed zou zijn om al bij jongere kinderen te beginnen met Bewegen, Gezondheid & Sport. 'Al vanaf 1,5 jaar zouden we interventies moeten plegen, want je ziet dat er bij sommige groepen in de samenleving dan al achterstanden ontstaan. Nu is dat nog lastig met budgetten, maar ik hoop dat hier meer mogelijkheden voor komen.'

CLC Arnhem PO heeft samen met Sportbedrijf Arnhem deze programmalijn een extra impuls en extra draagvlak gegeven. Het mooie is dat bedrijven en organisaties steeds vaker over hun eigen schaduw heen kijken, merkt Geert. 'Iedere partner wil zich laten gelden en dat is begrijpelijk, maar niet het bedrijf, maar de kinderen staan centraal. Dat geldt ook voor het Sportbedrijf. Het moet in de samenwerking gaan over de kinderen en dat lukt steeds beter.' 🌟

‘Een gezonde natuur is een voorwaarde voor ons eigen leven, nu en in de toekomst’

Kinderen die de natuur beleven, ontwikkelen een diepgaand begrip van de wereld om hen heen. Daarom moet ieder kind naar buiten, naar een groene omgeving. De programmalijn Natuur, Duurzaamheid & Klimaat bestaat nog geen twee jaar, maar werpt al zijn vruchten af. ‘Er is nog veel te doen, maar we hebben een ontwikkeling ingezet en dat is versneld door het CLC’, vertelt Monique Verstraten, directeur van partner Natuurcentrum Arnhem. Sleutel is degene die voor de klas staat. ‘Wanneer de leerkracht zelf doordrongen is van het belang van natuur- en duurzaamheidsonderwijs, zal hij of zij eerder in beweging komen.’

‘Kinderen voelen zich van nature verbonden met het andere leven.’

Sla een kinderboek open en je ziet het al: het staat vol met dieren en natuur. Van jongs af aan leeft het groene thema bij ze. Ze stellen er ook veel vragen over. ‘Kinderen voelen zich van nature verbonden met het andere leven en dat is precies wat de natuur ons heel duidelijk laat zien: het leven bestaat uit verbondenheid’, zegt **Monique Verstraten**. ‘Toch zijn wij mensen gevoelsmatig steeds verder van de natuur af komen te staan. Terwijl een gezonde, levende natuur een absolute voorwaarde is voor ons eigen leven, nu en in de toekomst. Daar ligt een prachtige link met het onderwijs, want dat is nu bij uitstek de plek waar we ons bezighouden met wat er nodig is voor de toekomst die onze kinderen te wachten staat.’

Kinderen die actief in contact komen met de natuur, krijgen een dieper inzicht in de wereld om hen heen. Ze leren de waarde van onze planeet kennen, ontdekken de impact van hun keuzes en worden gestimuleerd om duurzame beslissingen te nemen. Maar de realiteit is dat natuur nog niet bovenaan de lijst staat. Ik ben blij dat er nu wel meer aandacht voor is dan voorheen. Met die positieve energie gaan we aan de slag. De basis moet zijn dat ieder kind geregeld in een groene omgeving is.’

VAN ‘NICE HAVE’ NAAR ‘NOODZAKELIJK’

In vergelijking met andere programmalijnen van CLC Arnhem PO staat Natuur, Duurzaamheid & Klimaat nog in de kinderschoenen. Anderhalf jaar geleden is er een convenant met een heldere visie opgesteld, dat de schoolbesturen, gemeente Arnhem en Natuurcentrum Arnhem als partner hebben ondertekend. ‘We bestaan al 65 jaar, maar lang waren we vooral aanbieder van enkel een paar lessen’, vertelt Monique. ‘Het was aanbodgericht, met veel lessen in het leslokaal van de stadsboerderijen. Als het qua tijdstip niet paste, konden we niet makkelijk schuiven.’ Tien jaar geleden is er een ontwikkeling ingezet naar meer adviseurschap en maatwerk. Door de samenwerking met CLC Arnhem PO vanaf 2024 is deze beweging versneld. ‘Natuur en duurzaamheid is belangrijker geworden: van ‘nice to have’ naar ‘noodzakelijk’. We zijn nu als Natuurcentrum de partner naast de school, waarbij we kijken naar welke thema’s ze kunnen vormgeven. Maatwerk dus.’ Dit gaat op drie niveaus, legt Monique uit. ‘We overleggen op strategisch niveau mee met de bestuurders, we denken mee met de directie en we ondersteunen leerkrachten om natuur- en duurzaamheidseducatie in de klas te laten landen.’

Uiteindelijk gaat het er niet om dat ze met Natuurcentrum Arnhem per se meer lessen wil geven op de scholen. Het gaat om de leerkrachten. Daar ligt ook de focus: het netwerk met scholen vergroten. ‘Wanneer de leerkracht zelf doordrongen is van het belang van natuur- en duurzaamheidsonderwijs, zal hij of zij eerder in beweging komen. Als ze uit zichzelf met de klas naar buiten gaan, zou dat heel mooi zijn. Ook wanneer ze zien wat de mogelijkheden zijn, bijvoorbeeld rekenen en taal combineren met natuur.’ Er zijn er al velen in het Arnhemse

“Waar het telkens op neerkomt, is dat natuur altijd in beweging is.”

onderwijs die zich in willen zetten, merkt Monique, maar enthousiasmeren en motiveren blijft van belang. 'Er is nog veel te doen, maar we hebben een ontwikkeling ingezet dat door het CLC is versneld. We zijn meer vanuit het gezamenlijk belang gaan werken en dat komt echt door het CLC.'

RIJNREIZIGERS EN DAS

Hoe samenwerking met partners en scholen eruit kunnen zien, tonen twee voorbeelden. Zo is RijnReizigers een aansprekend, langdurig project binnen de programmalijn, waarbij het gaat om 'meer dan leuk'. Kinderen krijgen eerst binnenlessen en vervolgens trekken ze met de opgedane kennis natuurgebied Meinerswijk in. In dit uiterwaardengebied langs de Rijn kunnen ze onder andere vogels spotten, thee maken, waterdieren onderzoeken en tekenlessen volgen. 'Waar het telkens op neerkomt, is dat natuur altijd in beweging is', vertelt **Jorik van der Hoeven** van Natuurcentrum Arnhem en programmamanager bij het CLC in een podcast over RijnReizigers. 'Ze leren dat de dieren afhankelijk zijn van de omgeving en dat alles werkt in kringlopen. De Rijn is een mooie metafoor voor de natuur. De rivier is ook altijd in beweging; er is geen begin en geen eind.' Met de tekenlessen van Hart & Have, een Arnhems bureau voor cultuureducatie, wordt de verbinding gelegd met de natuur. 'Bij het tekenen gaat het om echt goed kijken', zegt Bernadette ten Have in diezelfde podcast. 'Tekenen kinderen water, dan wordt het altijd blauw. Maar in de natuur zie je dat het water bijvoorbeeld wit, bruin en groen is.' Voor Johan uit groep 8 van de Pastoor van Arsschool was het project medebepalend voor de keuze van zijn middelbare school. 'Door RijnReizigers heb ik een school gekozen die thematisch te werk gaat.'

Een ander treffend initiatief is Duurzame Arnhemse Scholen (DAS). Dit programma helpt scholen om een verbinding te maken tussen duurzaamheid, passende organisaties in de stad en al bestaande schoolvakken. In een ander artikel in dit magazine wordt uitgebreid ingegaan op DAS.

IEDERE SCHOOL NAAR BUITEN

Als Monique mag dromen, dan droomt ze dat iedere school in elk geval een periode in het jaar regelmatig naar buiten gaat. Ook hoopt ze dat er op de Pabo meer aandacht voor het thema komt. 'Afgestudeerde studenten zijn startbekwaam, maar niet vakbekwaam op het gebied van natuur en duurzaamheid. Het is niet vanzelfsprekend dat voor dit onderwerp aandacht is geweest tijdens de opleiding.' Uiteindelijk is het doel dat Natuur, Duurzaamheid & Klimaat structureel in het curriculum komt en dat deze lijn wordt doorgetrokken bij het aanbod van naschoolse activiteiten. 'Vooral in kansarmere wijken komen kinderen vaak weinig in aanraking met natuur. In de natuur zijn doet veel met je. Je ruikt en hoort andere dingen. Het verrijkt je en je bent er onderdeel van. Om dat voor het eerst te ervaren moet een fantastisch gevoel zijn. Voor die kinderen is dat cruciaal.' 🌱

De podcastaflevering over het project RijnReizigers is te vinden op Spotify via 'Studio Delta'.

Meer weten? Neem contact op:

NATUUR, DUURZAAMHEID & KLIMAAT

Jutta Groosman-Soeroredjo
programmamanager CLC Arnhem PO
j.groosman@clcarnhempo.nl

Jorik van der Hoeven
programmamanager CLC Arnhem PO &
programma expert Natuurcentrum Arnhem
j.vanderhoeven@clcarnhempo.nl
jorik.van.der.hoeven@natuurcentrumarnhem.nl

Michelle Hieltjes
medewerker Duurzaamheid
De Onderwijsspecialisten
m.hieltjes@deonderwijsspecialisten.nl

‘Maakonderwijs stimuleert niet alleen technische vaardigheden, maar ook creativiteit en innovatief denkvermogen’

De toekomst heeft makers nodig en dat is precies waar MakerCosmos voor staat. Dit initiatief van HAN Academie Educatie, Florés Onderwijs, Delta Scholengroep, De Onderwijsspecialisten en Rozet brengt maakonderwijs naar Arnhemse scholen. Met projecten in de klas, een post-hbo-opleiding en een eigen maakplaats in Rozet, biedt MakerCosmos ruimte voor creativiteit, techniek en innovatie. Maarten Hennekes van HAN Academie Educatie en programmamanager Tineke Hiddink gaan vol voor het versterken en professionaliseren van dit netwerk. ‘Iedereen is een beetje eigenaar.’

De kiem voor MakerCosmos werd een jaar of zes geleden gelegd. ‘We zijn met een delegatie schoolbestuurders, leraren en ambtenaren van het ministerie van OCW op werkbezoek geweest in Denemarken’, vertelt **Maarten Hennekes**, hoofddocent aan de Academie Educatie van de HAN. ‘Daar liepen ze voorop met het initiatief ‘Fablab at School’. Na afloop van dat bezoek wisten we het zeker: dit soort onderwijs moet ook een plek krijgen in ons curriculum.’ Dat was ook hoe programmamanager **Tineke Hiddink** er vanaf dat moment tegenaan keek. Destijds was ze nog leerkracht basisonderwijs. ‘Ik voelde veel creatieve energie vrijkomen zodra ik met mijn klas aan het maken ging en ik zag ongemotiveerde leerlingen opbloeien. Toen dacht ik: dit gun ik ieder kind en iedere leerkracht.’

Maar hoe pak je zoiets vervolgens aan? ‘Met elkaar tekenden we op bestuurlijk niveau een samenwerkingsovereenkomst’, vertelt Tineke. ‘We maakten een programmaplan voor vier jaar en zorgden voor financiële onderbouwing. Al gauw breidde onze programmalijn uit naar Kunst, Cultuur & Maak-

onderwijs, omdat we geloven in maakonderwijs als onderdeel van cultuureducatie, de hoognodige aandacht voor cultuureducatie in het basisonderwijs, en de versterking van elkaar.’

MAAKPLAATS

MakerCosmos heeft een eigen maakplaats, die sinds april 2024 gevestigd is in de Arnhemse culturele hotspot Rozet. Dit is een combinatie van een kunstenaarsatelier, een ambachtelijke werkplaats en een multimedialab. Waar bezoekers onder meer gebruik kunnen maken van 3d-printers, diverse elektronica, gereedschappen, kunstenaarsbenodigdheden, een snijplotter en een lasersnijder. Volgens Kim Troost, werkzaam bij Rozet, sluiten de activiteiten van MakerCosmos nauw aan bij hoe ‘haar’ instelling zich wil profileren. ‘Wij willen een plek zijn waar je allerlei vaardigheden kunt leren die onze snel veranderende maatschappij van ons vraagt. Aan leerlingen bij wie dat lichtje voor maakonderwijs is aangegaan, bieden wij ruimte om daar in hun vrije tijd mee verder te gaan.’ Ze vindt het mooi dat klassen via de maakplaats nu al verder in het gebouw van Rozet komen

‘Wat we met elkaar in dit netwerk ontwikkelen, doen we niet voor onszelf, maar juist voor de ander.’

snuffelen. ‘Wij kunnen daar dan met een naschools aanbod op aansluiten. Daarnaast is er niet alleen een plek voor de jeugd bij MakerCosmos, maar ook voor jongeren en volwassenen.’

ONDERZOEK, EEN KEUZEVAK EN EEN POST-HBO-OPLEIDING

Een ander belangrijk kenmerk is dat MakerCosmos sterk inzet op het vergroten van kennis en zelfvertrouwen van (toekomstige) leerkrachten. Maarten: ‘Niet toevallig zijn de projecten die wij in het netwerk ontwikkelen lesmateriaal voor mijn studenten op de HAN Academie Educatie. Zij leren op die manier hoe ze dit soort onderwijs een plek in de klas kunnen geven. We hebben hiervoor in het vierde jaar een keuzevak Maakonderwijs ontwikkeld en voor na de Pabo is er ook een Post-HBO opleiding.’ MakerCosmos faciliteert samenwerking tussen leerkrachten en kunstenaars om projecten te ontwikkelen die aansluiten bij het curriculum, vult Tineke aan. Samen met het associate lectoraat ‘De Leraar als Ontwerper’ wordt participatief praktijkonderzoek gedaan. Een mooi voorbeeld hiervan is het onderzoek binnen het landelijk project Impuls Open Leermateriaal. ‘Zo leren leerkrachten niet alleen nieuwe vaardigheden, maar nemen zij ook zelf de regie. Alles wat ontwikkeld wordt, is open kennis, dus voor iedereen toegankelijk.’

ELKAAR IETS GUNNEN

Het lijkt erop dat MakerCosmos het behoorlijk goed voor elkaar heeft, met een heldere missie en een enthousiast en groeiend netwerk om daar invulling aan te geven. Een aantal basisprincipes moet ervoor zorgen dat dit ook zo blijft. ‘Wij geloven bijvoorbeeld sterk in wederkerigheid’, zegt Maarten. ‘Wat we met elkaar in dit netwerk ontwikkelen, doen we niet voor onszelf, maar juist voor de ander. We geven elkaar regelmatig het podium, gunnen elkaar iets. En alles wat we gemaakt hebben ontsluiten we als open kennis, voor wie daar maar belangstelling voor heeft. Dat maakt ook dat we alles wat we doen zien als co-creatie. Iedereen is een beetje eigenaar.’

VERDUURZAMEN MET TECHKWADRAAT

Tineke en Maarten hopen via het nieuwe programma TechKwadraat volgende stappen in de evolutie te zetten. Tineke: ‘Ik hoop dat we vanuit het regionale samenwerkingsverband dat we hier gaan vormen het voor elkaar krijgen om onze netwerken te versterken en te professionaliseren.’ Het doel met TechKwadraat is om samen met bedrijven, culturele instellingen en scholen het onderwijs te verrijken op een duurzame manier. ‘Ons unieke uitgangspunt is dat we techniekonderwijs benaderen op het raakvlak van kunst, natuur en creativiteit. Hiermee stimuleren we niet alleen technische vaardigheden, maar versterken we ook de creativiteit en het innovatieve denkvermogen van kinderen. We werken in multidisciplinaire co-creatieteams, om samen inspirerend techniekonderwijs vorm te geven, en met name om met en van elkaar te leren.’

Meer weten? Neem contact op:

KUNST, CULTUUR & MAAKONDERWIJS

Tineke Hiddink
programmamanager CLC Arnhem PO
t.hiddink@clcarnhempo.nl

Maarten Hennekes
programma expert maakonderwijs
HAN Academie Educatie
maarten.hennekes@han.nl

‘Het is meer dan een programma; het verbindt scholen met duurzaamheidsinitiatieven in onze stad’

We leven in een tijd van grote uitdagingen, zoals klimaatverandering, armoede en ongelijkheid. Door duurzaamheid een plek in het onderwijs te geven, leren kinderen met deze uitdagingen om te gaan en krijgen ze vaardigheden mee om een verschil te maken. Toch blijkt het niet eenvoudig om duurzaamheid op scholen te integreren. Daarom is Duurzame Arnhemse Scholen (DAS) opgezet, een laagdrempelig en speels programma dat advies, aanbod en inspiratie biedt. Monique Verstraten, directeur van Natuurcentrum Arnhem: ‘Met behulp van DAS laten we kinderen zien dat duurzaamheid niet iets is dat ver van je af staat, maar dat er in hun eigen stad van alles gebeurt op dit gebied.’

DAS bestaat sinds september 2024 en is ontwikkeld door Natuurcentrum Arnhem, in samenwerking met de gemeente, de schoolbesturen en acht pilotscholen. DAS is bij CLC Arnhem PO gekoppeld aan de programmalijn NDK en richt zich op de ondersteuning van scholen die met duurzaamheid aan de slag willen. Het programma van DAS bestaat uit vier onderdelen: de nulmeting, het maatwerkadvies, het aanbod en de workshops. De nulmeting zorgt voor inzicht in wat een school doet op het gebied van duurzaamheid. Het laat zien wat goed is en waar de verbeterpunten zijn. Het aansluitende maatwerkadvies van DAS vindt plaats op basis van de nulmeting. Elke school krijgt een op maat gemaakt actieplan en persoonlijke ondersteuning van een coach.

Het aanbod is op overzichtelijke wijze te vinden op das.natuurcentrumarnhem.nl. Leerkrachten vinden op dit online platform een scala aan lessen, workshops en begeleiding, gekoppeld aan de thema's Afval & grondstoffen, Energie & Klimaat, Gezondheid & Voedsel en Duurzaam Groen. Verder is de workshop Expeditie Duurzaamheid ontwikkeld als startpunt voor schoolteams om gezamenlijk te verkennen wat duurzaamheid voor hen persoonlijk en in de school betekent.

Monique Verstraten, directeur van Natuurcentrum Arnhem, benadrukt de bredere impact van DAS. ‘Het is meer dan een programma; het verbindt scholen met duurzaamheidsinitiatieven in onze stad. Met behulp van DAS laten we kinderen zien dat duurzaamheid niet iets is dat ver van je af staat, maar dat er in hun eigen stad van alles gebeurt op dit gebied. Het is dichtbij en van hun, ze zijn er onderdeel van. Zo zorgen we ervoor dat kinderen de kennis en vaardigheden krijgen om bewuste keuzes te maken en bij te dragen aan een duurzame toekomst.’

Wethouder **Nermina Kundic** is zeer te spreken over de aanpak, zo vertelde ze tijdens de lancering van het initiatief. ‘Kinderen zijn eigenlijk altijd enthousiast en leergierig, en staan open voor nieuwe dingen. Door DAS maken kinderen al op jonge leeftijd kennis met duurzaamheid. Ze ontdekken wat ze er zelf aan kunnen doen en dat dat helemaal niet zo ingewikkeld is. Dat nemen ze mee als ze verder opgroeien en geven ze later ook weer door aan anderen.’

KLIMAATBESTENDIGE STAD

Het aanbod van DAS komt zowel van Natuurcentrum Arnhem als van maatschappelijke partners en bedrijven in de stad en omgeving. Een mooi voorbeeld in het aanbod is een project waarbij een verbinding werd gelegd tussen iXperium en DAS. De

groepen vijf en zes van basisschool De Wijzer deden mee aan een Lego-Challenge bij iXperium en bouwden een stad van één bij één meter waarin een door henzelf voorgeprogrammeerde robot een route aflegde. Met ondersteuning van DAS werd besloten dat dit een klimaatbestendige stad moest worden. Hiervoor hield Natuurcentrum Arnhem een gastles. Daarnaast maakten de kinderen een waterscan op het schoolplein door alles wat met water te maken heeft te scannen en analyseren. Digitale geletterdheid werd gekoppeld aan duurzaamheid. De leerkrachten reageerden na afloop enthousiast. ‘Dit project liet perfect zien hoe je vakoverstijgend onderwijs betekenisvol kunt maken. De kinderen waren écht betrokken en gemotiveerd’, noteerde een van hen. Een ander schreef: ‘Door samen te werken met externe experts kregen de kinderen een breder perspectief en konden ze zien dat hun ideeën ertoe doen.’

MAATWERKADVIES

De coach die op een school voor maatwerkadvies zorgt, is afkomstig van Natuurcentrum Arnhem en heeft ervaring in het onderwijs. ‘Dat is echt belangrijk’, zegt **Anneloes Louwerse**. Zij is, als adviseur educatie bij het Natuurcentrum, ook DAS-coach. Jarenlang stond ze voor de klas. ‘We nemen bewust mensen aan met onderwijskennis, zodat je weet wat er speelt in scholen, de taal spreekt en de toon en aanpak kent

die past bij de verschillende leeftijden. Van daaruit kan je inspelen op de behoeftes van de school.’ Daarnaast heeft Natuurcentrum Arnhem medewerkers met echte inhoudelijke natuurkennis. ‘Zij weten de leuke en grappige voorbeelden te benoemen die kinderen aanspreken. Deze combinatie zorgt ervoor dat we een betrouwbare partner zijn. Dat opbouwen van vertrouwen is essentieel om samen met de school te werken aan het inbedden van duurzaamheid in het onderwijs. Een relatie met de school is er niet zomaar, die bouw je op. Ik ben ervan overtuigd dat dit de basis is.’

DAS is nu anderhalf jaar van start. De deelnemende voorloperscholen gaan aan de slag, ondersteund door Natuurcentrum Arnhem en CLC Arnhem PO, zodat ze ontdekken wat het oplevert en ze stappen zetten om natuur en duurzaamheid te borgen in hun curriculum en schoolplan. Anneloes hoopt op deze manier de groene lampjes aan te zetten en dat de voorloperscholen helpen de goede verhalen te delen. ‘Zodat andere scholen ook aan gaan haken.’ 🌱

Meer weten? Neem contact op:

NATUUR, DUURZAAMHEID & KLIMAAT

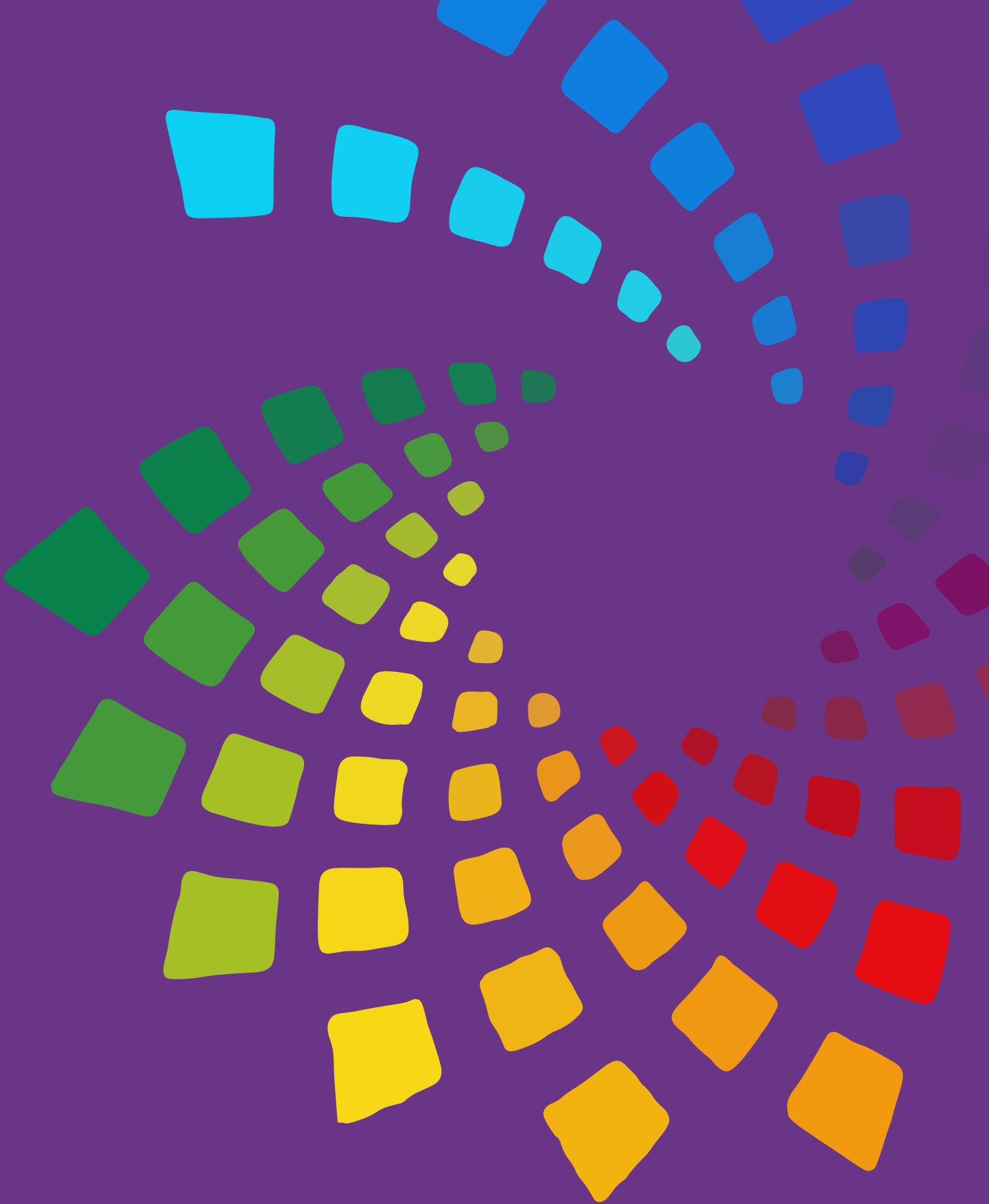
Anneloes Louwerse

programma expert Natuurcentrum Arnhem

anneloes.louwerse@natuurcentrumarnhem.nl

V.l.n.r. Jacqueline, Nermina, Anneloes

CLC Arnhem PO werkt samen met:

